

Не слика се и не пише ради тога да неко ужива у томе седећи крај камина, у пижами, с цигаретом и спрам јасне свеће. Пре свега треба гледати у уметнику човека и сабрата, — човека од меса и костију, који има своје мисли, радости и пороке, — сабрата који нам се поверава и до дна исповеда. Ни Ђура Јакшић није сликао само за се, него и за нас. И није сликао само за наше очи, но и за нашу душу. Он је био, очевидно, испуњен тражењем смисла и племенитим сном. Без обзира колики је у бескрајном низу наших и страних сликарa, он је човек и уметник, истински уметник и прави човек, који је имао толико богат унутрашњи, душевни живот, да је и нама оставио да њиме живимо.

МИЛАН КАШАНИН.

О РЕЛИГИОЗНОМ ОСЕЋАЊУ И ЛИРИЦИ.

(2.)

религиозном Колико смо ми успели упознati сe сa старом религиозном лириком из великих књижевности, излази да су италијанске збирке — рукописни *Codici* добрым делом, и лирски, и молитвени, и музички — најдрагоценiјe, уметнички и религиозно најчиšтијe и најекстатичнијe. Није чудо. Италија је земља у којој се, ако узмемо њен Средњи век и Ренесанс, изживео најцелокупнији живот човеков. Сем наука и уметности, (паганства и греколatinштине), живела је у тој Италији и снага и лепота једног хришћанства изнегованог ~~често~~ из побожних душа људи. Није сметао ни Аристотел, ни разум, ни мистичке јереси, ни корупција Рима: унутрашњи живот тадашњих људи није био баналан, душе њихове су живеле многоструке животе, па и живот религиозни. Кад су у нешто сумњали, нису презирали оног ко тврди; кад су нешто тврдили, нису презирали оног ко сумња. Данте је разумом ревидирао учење цркве о спасењу, али му, комплетном и генијалном, то није сметало, само помогало, да баш у додиру тезе и антitezе упозна и осети праву природу и једног и другог, да ~~да~~ мрзи папу и Рим, ~~и~~ воли католичанство, и ~~и~~ у својој *Комедији*, у савршену уметност сложи и најстрашније памфлете против цркве и најекратичније молитве и веровање. Та Италија комплетних људи и живота оставила је оне градиће од којих је сваки једна цивилизација; оставила безмерне архиве, библиотеке и галерије, као безмерна сведочанства рада и напора; оставила, између осталог, и религиозну поезију и музику којима нема премца. Дакако, у огромним количинама те поезије има читавих хрпа празне реторике и једноликих имитованих текстова; али има, као у свима областима уметности тадашње Италије, и оног јединственог и никад непоновљеног, што је и дан данас кадро религиозно узбудити, па и на колена бацити, и сасвим

запосније

или прозор за мир и улажење у себе. Ово је вальда најнемисленије доба откад је цивилизација устала да човека учи мислити! Нико се никада не запита: како живим, како да живим? Свако је убеђен да се само по себи разуме да зна како ће живети, и ради се само о томе да седне на нешто што вози, и да се што брже пребаци некуда одакле ће донети довољно новаца за онај потпуно јасни и одређени живот. И све тако. Један за другим јури, колута, и цело време се троши на прелажење размака и даљина. У тој јурњави, ~~важнеј и опасној по сваку цену~~, има нечег ужасно примитивног. Време и простор, два од најтежих проблема сваке филозофије, изгубили су данас ~~се~~ најнедокучније и најсублимније из својих тешкоћа: бескрајност и вечност. Један велики трг у Паризу, рецимо Конкорд, једна велика прометна артерија у Лондону, рецимо Оксфордска улица, ако их посматрамо из старинског става мирног и замишљеног човека, то је ~~сасвим тако~~ као кад под микроскопом гледамо ~~се~~ буквално безглаву микробску јурњаву неких живих ствари, све на истом месту. Ми живимо у апсурду: у времену у којем нема времена, у кућама у којима никада нико није код куће. Све што се проналази само је машина за брзину, замена за несташицу времена, средство за утакмицу у немању времена. Данашњи човек нема времена ни да мисли, ни да чита, ни да страда, ни да жали, ни да резигнира, ни да умре. Као онај Стендалов коњ, ~~раскидан~~ од гранате, који се заплеће у своја рођена црева, али трчи, стиже друге, нема времена да стане.

~~Данашње модерно друштво, што се унутрашњег живота тиче, иде у сусрет једној ужасавајућој симплификацији. Не нека атмосфера празноверног радног Средњег века, него древна фетишистичка епоха нам се вратила у онима који кидају одело са неког тркача, боксера или филмског глумца...~~ Али, нема ноћи толико црне да је божанске вредности света и живота не би могле расветлити. Свест и лепота мисленог и религиозног човека, то је, као и сунце, енергија света. Онај чешки професор, који је ту недавно подлегао инфекцији коју је за добро људи сам себи учинио, који је сахрањен без фотографија, који је живео и умро по учењу Томе из Кемписа *Claude super te ostium tuum... et mane in cella*¹, тај је човек био добро семе људства, и радост Божја; он је био, како хоћете, закон или чудо религиозно.

~~У филозофији, у свима уметностима, а нарочито у литератури, много је чисто религиозних тенденција и данас; и ~~и~~ све више их је, нарочито у западно европским књижевностима, што значи да не само религиозна, него специјално католичка литература јача ~~стремље~~. Њено напредовање подсећа на зидање катедрала у Средњем веку: читави градови, читави сталежи се залажу за њу. У строгој форми молитвенника и~~

¹ Затвори за собом врата... и остави у ћелији...

литургијских помоћних књига, расте једна пробрана, модерна књижевност, у којој сарађују, у целини или делимично, најбоља имена за која црква и теологија знају. Та религиозна литература има огромну светску публику, јер римски католицизам прима у свој опсег све више и више разних ритуса, калуђерских редова, и нелатинских литургија. (Велика недеља у Риму, то је једна невероватно жива манифестација интернационализације религиозних и спиритуалних области.) Под протекцијом Свете столице обављају, на пример, Копти и Јермени своје обреде, а грчко-рутенски калуђери служе на палеославенском језику.) Не мање многобројне читаоце, свих конфесија, имају нова и понављана издања средњевековних католичких филозофа и песника. Затим, пуно је збирки модерних песама са инспирацијама искључиво верским, строго библијским. Идивидуално мистичка лирика је освојила цео свет. Драма је делимично спиритуална и хришћанска. Хофмансталов *Jedertapp*, дубоко религиозна драма о смрти богатог човека, иде по свету управо триумфално. Као средњевековни мистериј или миракул, приказује се на тргу пред старом катедралом у Салцбургу, пошто је сав град прекинуо бanalни живот свакидашњице, а међу гледаоцима засеце цео свет, и Америка и Аустралија. Католички роман и католички есеј, то је већ један засебан род модерне литературе. Осваја и полемично-теолошки дијалог. Треба, уосталом, казати сву истину: католичка литература цвета јер католицизам јача. Имамо опет тренутак и врсту контрареформације. Католичка Немачка, после рата, има ренесанс католицизма у интимним осећајима и у култури и уметности. Не само католичка Немачка (и скандинавски) лутеранизам пролази кроз јак ритуалистички покрет. Англиканска црква у Енглеској, у оба своја крила, знатно је покатоличена; чувене конференције у Малину, у архиепископској палати још до скора живог и чувеног кардинала Мерсијеа, много су задужиле Рим; знаменити енглески кардинали, Њуман и Манинг, више су живи данас него кад су били живи. Мистика и аскеза хришћанска осећа се и у модерној филозофији (Жак Шевалије). Постоје читаве серије модерно рађених биографија, инспирисаних култом поједињих светаца и аскета. Култ Свете Тerezе млађе, или француске, познате под именом *S-te Thérèse de l'Enfant Jésus*, која је један сасвим савремени светац и чудо, (рођена 1873, умрла 24 године касније, уврштена у свеце 1925, изузетно пре прописаних 50 година од смрти) — тај култ је управо огроман у католичком свету. Аутобиографија и биографија Св. Тerezе, *Histoire d'une âme*, преведена је на све културне језике Европе и Азије. Француска, у којој је лаицизам у законима и јавним институцијама отишао био скоро большевички далеко, та Француска осећа данас католицизам у свима гранама уметности, у свима својим школама, осећа религиозну политику у државној политици. *Анри Маси*, бранио је

ТВОЈИМ
песничким
аји

La terre alors chancelle, et le soleil hésite ;
Vos anges sont jaloux et m'admirent entre eux. —
Et cependant, Seigneur, je ne suis pas heureux !

Како интелектуализовану свест има тај Мојсије Старог завета! Вињи је учинио напор да проблем судбине ~~житота~~ Мојсијева дигне до проблема судбине његове душе. Али тај високи проблем није ~~има~~ умeo решити достојно једнога Мојсија. Колико ~~беша~~ јадања у души једног полубога, и у ванредним стиховима једног великог песника! Мојсије не жели смрт као тренутак пуног и можда најобјективнијег познања свога живота, него је жели као заборав и бежање од судбине која га је, у ствари раскошна и сјајна, уморила јадом и меланхолијом ~~беша~~ ~~зрете.~~ Де Вињи је пропустио да одели ~~ментално од церебралног~~ витално од материјалног; помешао је „редове“, како би казао Бергсон, данас.

(Крикунова Елена Борисовна.)

ТАЈНА АЛБРЕХТА ДИРЕРА.

(Kpaj.)

Албрехт Дирер, сликар, остаје тајанствен целиот живот, онако како је то био до године свога великог портрета, до које смо га од слике до слике од цртежа до цртежа, пратили.

Потомак занатлија Немаца (или Словак?) вративши се из туђине у Нирнберг, он је за нас чудан у свим својим делима, познатим и непознатим. Не можемо, а да не сматрамо важним то чудно стапање периферијског и централног у његовом рођењу.

Па онда, та школа у радионици очевој. До смрти је волео посао ситан и није могао да се ослободи занатлијског, ма да је имао тако огромна виђења и снове. Чиме тумачити уосталом, ако не том тајанственом меланхолијом, да је, и после, враћао се једнако сиромаштву и простоти, ма да је имао прилике и краткотрајне потхвate „великих“ слика?

Цртач ванредан, пошавши можда од финог Шонгауера, (Велфлин) из свршетка немањке готике, која већ давно поче да бива барокна, а иза које се назири префињени Тосканци, он је стигао... куда? До цртежа, угљем, своје мајке (год. 1514) који нема никакве везе ни са Палајуолом, ни Кредијем, ни Лионардом.

Но зар се ту не мора крити нека тајна, кад после свих

¹ Моја неуморна нога савлада сваки простор;
Многоводна река се дели кад ја треба да прођем,
Глас мора замукне кад мој глас се дигне.
Кад народ мој страда, и закон му је нужан,
К небу подигнем очи, а дух твој ме посети;
Земља се тада њише, и сунце заспорава.
Анђели Твоји су љубоморни и диве ми се међу се.
При свем том, о Господе, ја срећан нисам!